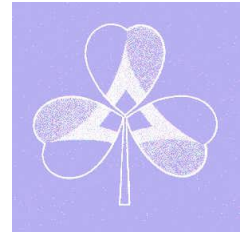


## Het Klaverblad



De Haarlemsche Stoomzeepfabriek „Het Klaverblad” is bij het grote publiek vooral bekend als producent van de karnemelkzeep „Het Melkmeisje”. Bij deze zeep werden ook de Klaverblad’s albumplaatjes verpakt. Het Klaverblad heeft zich nooit bezondigd aan losse plaatjes, maar heeft wel vier albums uitgebracht, die tot de mooiste Nederlandse albums gerekend kunnen worden.

In 1918 verschijnt het eerste album, *De Bloemenvelden*. Dit is om drie redenen bijzonder. Het bedrijf is de eerste zeepfabrikant die zich op de gladde weg van de albums begeeft, en het verschijnt als enige tijdens de crisis in 1918, als er een grote papierschaarste is. Bovendien is de inhoud van dit album educatief. Het geeft uitvoerige voorlichting over de bollenvelden en het zelf kweken van planten. Verkade volgt dit voorbeeld vanaf de herstart in 1925 met boeken over aquaria, kamerplanten en vetplanten. Klaverblad is daar overigens niet de eerste mee; de tabaksfabrikant van Rossem heeft in 1914 al een album over de tuin uitgebracht.

De toiletzeep die Het Klaverblad produceerde was in die tijd een luxeartikel. Het Klaverblad benadrukt dat door de albums een bijzonder cachet te geven door een stijlvolle uitvoering en het gebruik van luxe papiersorten. Voor de vervolgdruk van het eerste album, die waarschijnlijk rond 1920 is uitgebracht, wordt zelfs handgeschept papier gebruikt.

*Hand-papierschepperij bij Van Gelder & Zn, waar het papier voor De Bloemenvelden geschept is. (Uit: het Niemeijer-album “Hoe ontstaat onze courant” 1930)*



Luxe toiletzeep is niet een artikel dat je elke week koopt. Het vullen van een album met 144 plaatjes zal dus wel een aantal jaren geduurd hebben. Het is dan ook logisch dat er niet snel weer een album wordt uitgebracht. Pas vijf jaar later begint Het Klaverblad aan een nieuw album, het *Vogelalbum № 1*. Dit is verreweg het meest indrukwekkende van alle vogelalbums. Dit album heeft weer 144 plaatjes plus nog eens 6 grote “premieplaten”, die te verkrijgen zijn tegen inlevering van 36 kleine plaatjes. In het totaal zijn dus 180 plaatjes benodigd, waarvoor een klant al gauw een jaar of tien moet sparen.

Dit album is gedateerd mei 1923. Hiermee zou Het Klaverblad de eerste van de oude uitgevers van albums zijn geweest die weer op de albummarkt verschijnt. Het album komt echter pas in januari 1925 uit. Opmerkelijk is dat er in 1922/1925 nog een aantal vogelalbums uitkomen. Tabaksfabriek Oldenkott brengt in 1922 zijn tweede “Vogelalbum” uit. Zeepfabrikant Pleines, die “huishoudzeep” produceert, begint in 1923 met de reeks duivenboekjes waar er in 4 jaar 12 van verschijnen. En koffie- en theehandels Insulinde, Koorn en Tiktak komen in 1923/1924 alle drie met een vogelalbum.

Bij het uitbrengen van het derde album, waarvan de tekst is gedateerd “october 1929”, krijgt Het Klaverblad opnieuw te maken met een crisis, die volgt op de beurskrach van augustus 1929. Het album kan pas in de zomer van 1930 uitgebracht worden. Het Klaverblad is inmiddels “Stoom-zeep- en parfumerie-fabriek” geworden. Vreemd genoeg is dat niet het Vogelalbum № 2, waarschijnlijk omdat er inmiddels sinds 1922 al 20 vogelalbums verschenen waren. Het nieuwe Klaverbladalbum wordt *Het Leven der Zee*, dat op het titelblad “Album der Zee” genoemd wordt.

Het Klaverblad werd door de recessie harder getroffen dan producenten van meer gangbare consumptieartikelen. Er volgen tot na de Tweede Wereldoorlog geen nieuwe albums meer.

De drie vooroorlogse albums zijn van kwartoformaat (24 x 29,5 cm), ingebonden met gelakte linnen rug zonder rugopdruk. Voor- en achterplat zijn beplakt met dezelfde soort papier als van het binnenwerk. De hoeken hebben een linnen versteviging. In alle drie de albums is hoogwaardig papier gebruikt dat veel beter bestand is tegen de tand des tijds dan het gangbare papier en niet de beruchte “roestvlekjes” krijgt. Hierdoor zien goed bewaarde exemplaren er even goed uit als de herdrukken van de vijftiger jaren.

De kleine plaatjes van circa 50 x 75 mm, zijn gedrukt op stevig, glanzend karton en hebben een witte rand. De grote platen (12,4 x 18,8 mm) zijn gedrukt op dunner, glanzend papier, een nieuwigheid die door veel albumuitgevers is overgenomen.

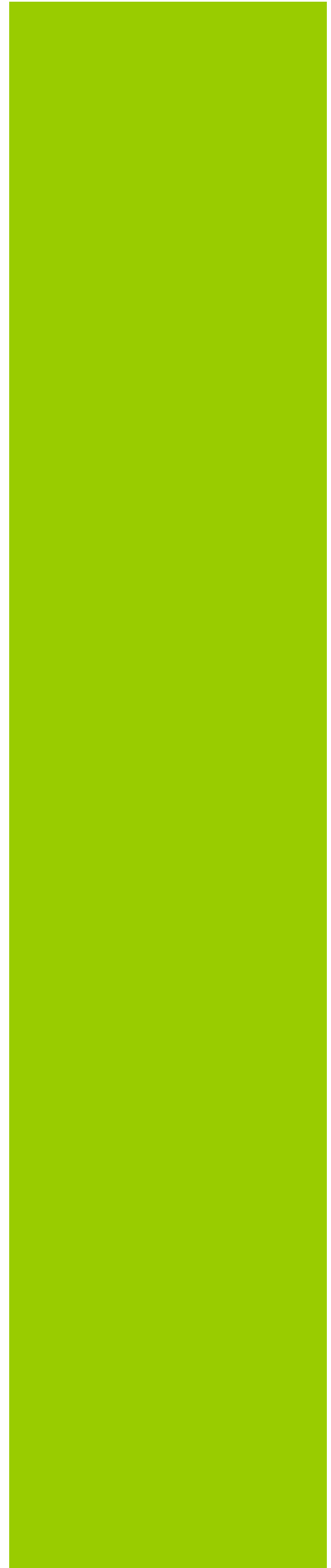
Op alle albums is de schrijver op de voorkant vermeld. De kunstenaar die de plaatjes en pentekeningen heeft gemaakt is in het eerste album nog anoniem, maar aan de signatuur op de titelplaat is te herkennen dat de band en de pentekeningen van de later bekend geworden graficus Herman Wolff zijn. Dat hij in het eerste album niet expliciet genoemd wordt is niet zo vreemd als we bedenken dat hij dit gemaakt heeft voor zijn werkgever die de plaatjes gedrukt heeft, Steendrukkerij Lankhout, waar hij als lithograaf werkte. De plaatjes in het eerste album zijn mogelijk van een andere kunstenaar. Het tweede album heeft Wolff zeker helemaal alleen gedaan. Bij het derde album is voor de zee-ferelen de specialist Albert Oudshoorn toegevoegd. Het meest imposante werkstuk van Wolff is het grote Indië-album van Droste (1928).

Als de conjunctuur na de oorlog weer fors aantrekt, brengt Het Klaverblad eerst herdrukken uit van *Het leven der zee* (april 1950) en het *Vogelalbum № 1* (april 1951).

Het eerste is uiterlijk niet van “echt” te onderscheiden, behalve dat de datum onder het voorwoord is gewijzigd en vulstroken zijn toegevoegd, en het papier waarmee de omslag beplakt is is wat grijziger dan het origineel. Dit album is door de oorspronkelijke auteur zelf in de nieuwe spelling gezet en hier en daar is een kleine noodzakelijke tekstaanpassing gedaan; zo is op pagina 16 de wereldbevolking uitgebreid van 1,6 miljard naar 2,5 miljard. Bij enkele tekeningen en plaatjes is de titel toegevoegd, aangepast of uitgebreid, en verder is de tekst op enkele punten uitgebreid. Ook toegevoegd is de amateuristische tekening 90a, en figuur 91 is vervangen door een andere amateuristische tekening. Het „visschersgedicht” op pagina 103 is weggelaten wegens ruimtegebrek. De plaatjes zijn op hetzelfde witte karton gedrukt als de originelen, maar de offset druk is van aanmerkelijk mindere kwaliteit dan de oorspronkelijke lithodruk.

De herdruk van het Vogelalbum is geheel herschreven, waarbij de tekst vereenvoudigd is en stukken zijn weggelaten – zoals over het houden van struisvogels door de Zuid-Afrikaanse boeren – zodat de tekst duidelijk korter is, en enkele tekeningen die niet meer goed uitkwamen in de nieuwe pagina-verdeling zijn weggelaten. Daarbij is ook de paginagrote sfeertekening van het papegaaienlaantje in Artis gesneuveld. (zie de pagina hiernaast) Verder is de in het origineel vergeten verwijzing naar plaatje 50, de Californische kwartel, toegevoegd, in de tekst correct geschreven met een “C”, maar bij het plaatje en in het register foutief met een “K” en bovendien is de paginaverwijzing in het register fout (50 i.p.v. 71). Tenslotte is bij het plaatje van de IJsvogel (82) Molukken toegevoegd, zoals ook in het originele register stond.

Ook uiterlijk verschilt het boek iets van het origineel, doordat de kaft en de bladen veel lichter van kleur zijn en de rug juist donkerder. Een merkwaardige vernieuwing waarvan de reden niet aangegeven is, is dat alle plaatjes en platen die zichtbaar gesigneerd waren door Wolff compleet gekopieerd zijn door Rien Goris. Kennelijk waren geen originele schilderijen beschikbaar, of Wolff heeft de plaatjes direct op de steen vervaardigd. Daarbij is ook het fout georiënteerde plaatje 49 gecorrigeerd. De kwaliteit van de vernieuwde plaatjes is aanzienlijk minder dan het vakwerk van de befaamde graficus Wolff; zie het voorbeeld op pagina 4.











Het originele plaatje 80 Neushoornvogel.



De kopie van Rien Goris

De nieuwe plaatjes zijn aanvankelijk gedrukt op dunner ecru papier, dat sterk afsteekt bij het glanzende witte karton van de originele plaatjes. Op de achterzijde werd de oorspronkelijke tekst gemoderniseerd. Vervolgens werden alle plaatjes opnieuw gedrukt op iets dikker papier, zoals bij het volgende nieuwe album, en werd de opmaak van de achterzijde geheel herzien.



1<sup>e</sup> druk



2<sup>e</sup> druk



3<sup>e</sup> druk

In 1952 al verschijnt een nieuw album, *Vogelleven Tweede album*, dat volgens het voorwoord "is verschenen in aansluiting op het Vogelalbum No. 1, dat in 1923 werd uitgegeven". Dit is ook weer een mooi klassiek album, van hetzelfde formaat als de voorgangers maar veel dunner. Dit album heeft een rugopdruk in goud. De inhoud is gemoderniseerd. De tekst is gezet in kolommen en de plaatjes zijn in een kolom naast de tekst gevoegd. De plaatjes zijn niet meer van stijf karton maar van dik papier van dezelfde soort als de bladen. Het is geschreven en geschilderd door het duo Ko Zweeres en Rein Stuurman, die samen nog vele andere publicaties over vogels verzorgd hebben, waaronder enkele kleine moderne albums voor Taminiau en Rizla. Dit album roept bij de kenner gemengde gevoelens op. Het verschil met de drie zeer hoogwaardige vooroorlogse albums is groot. Maar anderzijds moeten we erkennen dat dit het mooiste naoorlogse album is.

Dit album is de zwanenzang van Het Klaverblad. Het bedrijf is in de vijftiger jaren overgenomen door de multinational Proctor & Gamble en het merk Klaverblad is verdwenen. De merknaam "Het melkmeisje" wordt nu gebruikt door zeepfabriek Sanders in Leiden.

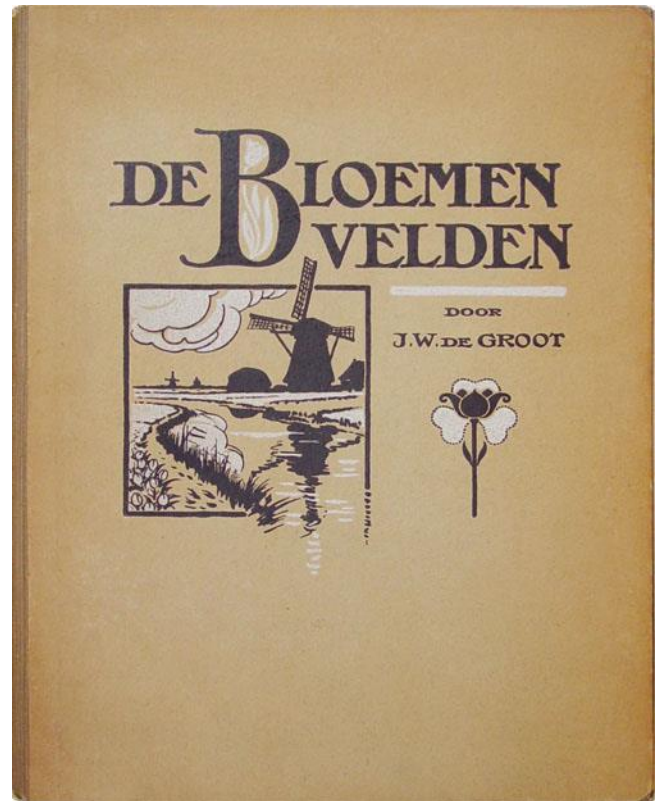
KLAV01A

**De bloemenvelden**

*De Bloemenvelden door J.W. de Groot, waarin te bevestigen „Klaverblad's" plaatjes, welke zich bevinden in de verpakking van de bekende en gezochte Karnemelkzeep No. 340, merk „Het Melkmeisje".*

*Uitgeefster: N.V. Haarlemsche stoomzeepfabriek „Het Klaverblad" Haarlem. 1918.*

88 pagina's vanaf het titelblad, inclusief twee pagina's register en inhoudsopgave achterin. 144 plaatjes om in te plakken op aparte plaatjesbladen. Bandontwerp en pentekeningen door H.J. Wolff (niet vermeld). Eerste uitgave met dunneren bladen en band in licht grijs.



KLAV02B

Heruitgave met bladen van iets zwaarder handgeschept papier en band in lichtterra. Colofon met gegevens over de druk op het achterste schutblad toegevoegd.

Prijs: 60 cents

De "bloemenplaatjes" zijn uitgegeven t/m 1922.

**Kenmerken**

De uiterlijke kenmerken van de beide uitgaven van dit album zijn beschreven in de inleiding.

De plaatjes zijn per zes op een pagina geplaatst, aan weerszijden van de ongenummerde maar wel meegetelde plaatjesbladen. Rond de plaatjes is een kadertje gedrukt, met het nummer erboven en de titel eronder.

Boven het voorwoord en boven elk hoofdstuk, en waar mogelijk ook eronder, is een bandvormige decoratie aangebracht. In de tekst zijn een aantal pentekeningen opgenomen, en daarnaast zijn vier paginagrote pentekeningen opgenomen op ongenummerde maar wel meegetelde bladen, waarvan steeds de achterzijde blanco is.

De ongesigneerde aquarelplaatjes van een onbekende kunstenaar zijn genummerd 1 – 144.

**Inhoud**

De schrijver geeft in het voorwoord aan dat dit boek verschilt van de bekende albums zoals „Blonde Duinen" van Thijssse, doordat het niet de „Wilde Natuur" behandelt, maar gekweekte bloembollen, knol- en wortelgewassen. Het album gaat over de bollencultuur zoals die in de bollenstreek wordt beoefend, en behandelt een groot aantal soorten en enkele vaste gewassen. De plaatjes laten vele soorten bloemen zien, maar geven daarnaast ook vele aardige kijkjes op het bedrijf in de bollenstreek en een aantal landschappen, in die tijd van voor de pretparken nog een echte toeristische trekker en dan vooral op de fiets. De fraaie pentekeningen zijn allemaal landschappen en dorpsgezichten.

Naast lyrische beschouwingen over de bollenstreek en het een en ander over het ontstaan van de bollencultuur, is het boek sterk technisch van aard. Het is dan ook mede bedoeld om lezers aan het kweken van bol- en knolgewassen te zetten en ze daar met gedetailleerde voorlichting bij te helpen. Hetzelfde zullen Portielje en Van Laren later doen bij Verkade met het aquarium, kamerplanten en vetplanten op het moment dat die een grote populariteit krijgen.





KLAV02A

**Vogelalbum № 1**

*Vogelalbum № 1, door K. Boedijn, waarin te bevestigen „Klaverblad's” plaatjes, welke zich bevinden in de verpakking van de bekende en gezochte Karnemelkzeep No. 340, merk „Het Melkmeisje”. Uitgeefster: N.V. Haarlemsche stoomzeepfabriek „Het Klaverblad” Haarlem. Mei 1923 (verschenen januari 1925).*

129 pagina's geteld vanaf het voorplat, plus 3 pagina's register en inhoudsopgave achterin.

144 kleine plaatjes en 6 grote platen om in te plakken op aparte plaatjespagina's. Plaatjes, bandontwerp en pentekeningen door H.J. Wolff.

KLAV02B

Geheel herschreven heruitgave, april 1951, lichter van kleur en voor een groot deel overgeschilderde plaatjes. 132 pagina's. Zie verder de inleiding.

Prijs: f 0,60; heruitgave f 1,75 tot f 2,50 in 1958.

**Kenmerken**

De uiterlijke kenmerken van dit album zijn beschreven in de inleiding. Er zijn enkele verschillen met het eerste

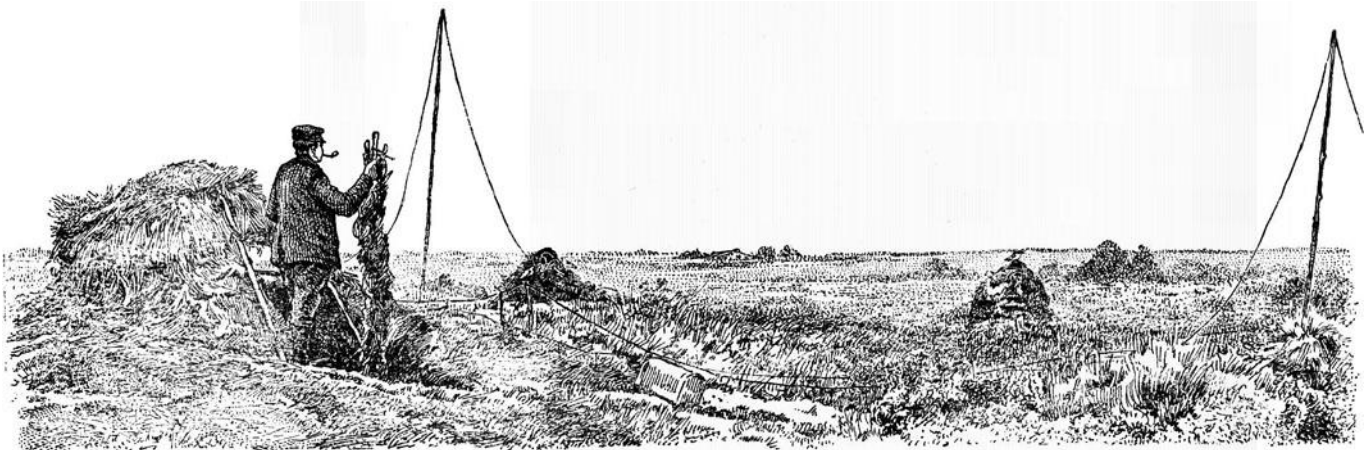
album. De lichtterra bladen zijn van hoogwaardig licht papier, maar minder luxueus dan het handgeschepte papier van het eerste album. De plaatjes zijn weer per zes op een pagina geplaatst, maar nu alleen aan één ongenummerde zijde van een blad. Rond de plaatjes is weer een kadertje gedrukt met het nummer erboven en de titel eronder.

Dit album met een omvangrijke tekst heeft een paragrafenindeling met koptekeningen, is nog ruimer voorzien van pentekeningen in de tekst, en heeft een paginagrote pentekening aan het begin van elk hoofdstuk op ongenummerde maar wel meegetelde bladen. Op de laatste pagina is een lijstje errata opgenomen; daarin is niet vermeld dat plaatje 49, Parelhoen, verkeerd georiënteerd is, in de breedte i.p.v. in de lengte. In de herdruk is dit plaatje vervangen.

De aquarelplaatjes genummerd van 1 – 144 en de grote platen I – VI zijn alle gesigineerd W. De plaatjes komen in drie verschillende uitvoeringen voor; zie de inleiding.

**Inhoud**

Dit breed opgezette boek behandelt vogels van over de hele wereld. De indeling is systematisch, volgens “de systematiek van Reichenow”, met als hoofdindeling: loopvogels – kielborstbenigen – zwemvogels – steltlopers – huidsnaveligen – fibulatores (“tweetenigen”) en boomvogels. De auteur Boedijn begint met zijn bezwaarde gemoed te luchten; zijn kennis strekte zich vooral uit tot de inheemse vogels, voor de exoten moest het Koninklijk Zoölogisch Genootschap „Natura Artis Magistra” en veel vakliteratuur geraadpleegd worden. Tenslotte, zegt de schrijver, “de bedoeling van dit album is slechts, aan kinderen een eenvoudig en onopgesmukt verhaal over vogels te doen”.



KLAV03A

**Het leven der zee**

*Album der Zee, door A. Mellink, leeraar bij het middelbaar onderwijs der gemeente Haarlem.*

*Uitgave van: N.V. Haarlemsche Stoom-zeep- en parfumerieënfabriek „Het Klaverblad” te Haarlem. 1929 (verschenen juli 1930).*

141 pagina's vanaf het voorplat, inclusief vier pagina's registers en inhoudsopgave achterin. 144 kleine plaatjes en 6 grote platen om in te plakken op aparte plaatjespagina's die in de nummering zijn meegeteld. De titels op de kaft en de titelpagina zijn verschillend.

KLAV03B

Integrale heruitgave in nieuwe spelling met kleine wijzigingen, gedateerd april 1950. 144 pagina's.

Prijs van beide uitgaven: f 0,75 verhoogd tot f 2,50 in 1958.

**Kenmerken**

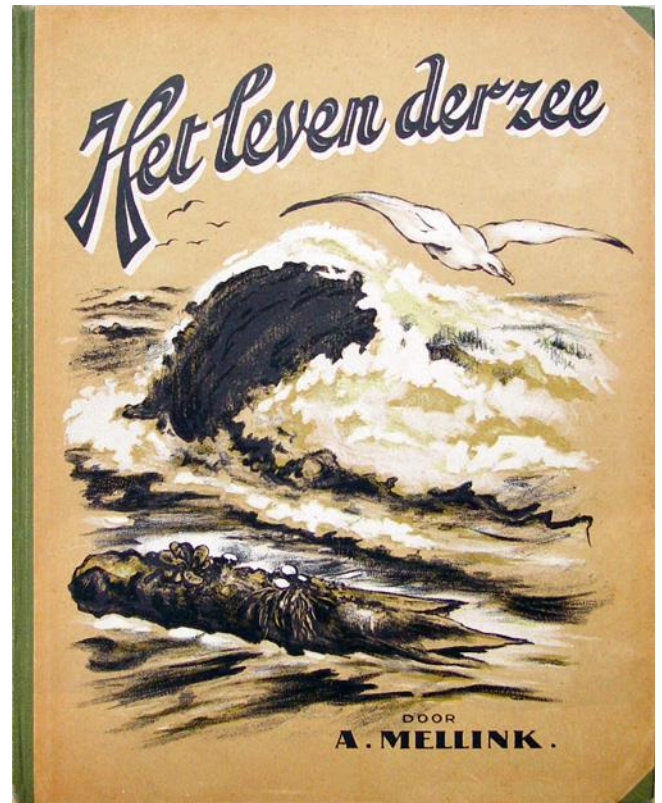
De uiterlijke kenmerken van dit album zijn beschreven in de inleiding. Het is even fraai uitgevoerd als het voorgaande, met het hoogwaardige lichtterra papier, maar is nog iets omvangrijker en nog rijker geïllustreerd met liefst 135 genummerde pentekeningen met bijschrift. Plaatjes, bandontwerp en pentekeningen door H.J. Wolff en A. Oudshoorn. Dit lijkt een aanloop te zijn op het magnus opus van Wolff, het Indië album van Droste. De plaatjes zijn weer per zes op een pagina geplaatst aan één ongenummerde zijde van een blad. Rond de plaatjes is weer een kadertje gedrukt, met het nummer erboven en de titel eronder. De grote platen, die bij het voorgaande album van zo'n dun papier waren dat ze gemakkelijk kreukelden, zijn nu van wat steviger papier. Dit album met een nog omvangrijkere tekst heeft alleen een hoofdstukkenindeling, met bij elk hoofdstuk een motto.

De aquarellenplaatjes genummerd van 1 – 144 en de grote platen I – VI zijn gesigneerd W of AO (ineen), vaak moeilijk herkenbaar.

**Inhoud**

Dit breed opgezette boek behandelt het zeeleven, het strandleven en de visserij van over de hele wereld, waarbij veel oude teksten worden aangehaald. Dat begint al met psalm 105 vers 25 op het titelblad.

De hoofdstukken zijn: Over de zee in het algemeen – Het licht en de zee – Plankton – Strandwandelingen – Wiervelden en Kustzeeën – Koraalriffen – De diepzee – Reuzen der zee – De vogels en de zee – Zeevisschen en visscherij.



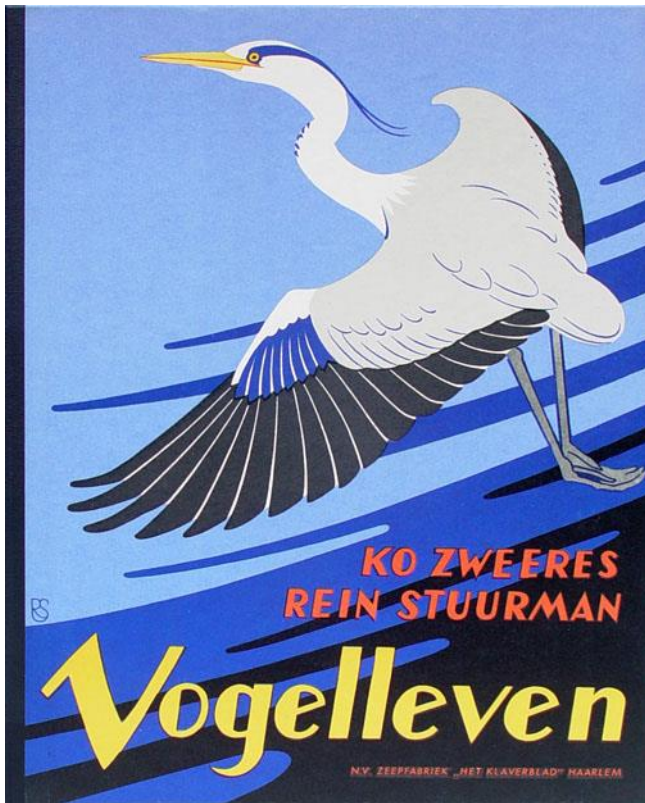
„De zee, die groot en wijd van ruimte is,  
daarin is het wiemelende gedierte en dat zonder getal,  
kleine gedierten met groote.”



Zeevonk (Noctiluca miliaris).

Zeelichten.





## KLAV04 Vogelleven

*Tweede Vogelalbum: Vogelleven, geschreven door Ko Zweeres, te illustreren met plaatjes naar aquarellen van Rein Stuurman. N.V. Zeepfabriek „Het Klaverblad“, Haarlem. 1952*

Opmerkelijk is dat dit album dezelfde titel heeft als het reclamealbum van 1930 e.v.

64 pagina's vanaf het titelblad inclusief 2 pagina's register achterin. 108 kleine plaatjes en 8 grote à 6 bons of kleine plaatjes, om in te plakken op de tekstpagina's. Paginagrote plaat op pagina 4 ingeplakt meegeleverd. De plaatjes werden nog steeds verstrekt bij Karnemelk-zeep no. 340 „Het Melkmeisje“, maar nu op de bons op de verpakking.

Prijs in 1958 f 2,50.

### Kenmerken

De uiterlijke kenmerken van dit album zijn beschreven in de inleiding. Fraai halffinnen album met vulstroken en met beplakte kaft en zwarte rug met rugopdruk in goud. Op de achterzijde is een gestileerd klaverblad afgedrukt, zoals hiervoor is afgebeeld boven de inleiding. Het formaat is

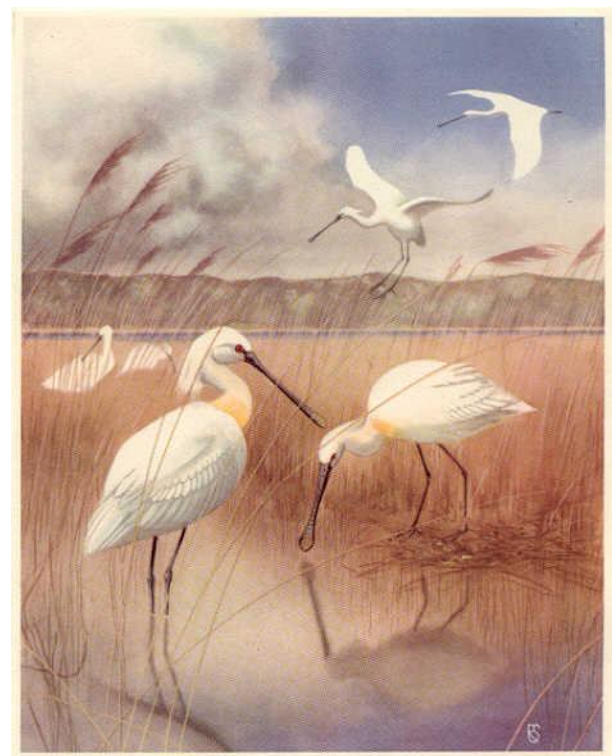
hetzelfde als van de andere albums, en de bladen zijn van een soortgelijk licht getint papier als de vorige twee.

De inhoud is sterk gemoderniseerd en vereenvoudigd. Er zijn geen tekeningen opgenomen. De tekst is gezet in twee kolommen en de kleine plaatjes zijn met drie (breedte georiënteerd) of twee (lengte georiënteerd) onder elkaar in een kolom naast de tekst geplaatst. Er is een duidelijke hoofdstukkenindeling. De plaatjes zijn niet gedrukt op stijf karton zoals in de eerdere albums, maar op wat dikker papier van dezelfde soort als de bladen.

De kleine plaatjes genummerd van 1 – 108 en de grote platen A – H zijn gesigneerd met de karakteristieke aaneen gevoegde RS zoals links op de hierboven afgebeelde omslag te zien is.

### Inhoud

Dit boek is een vervolg op Vogelalbum № 1 in die zin dat daar de vogelwereld in het algemeen is behandeld, en dit album verder ingaat op de vogels in Nederland, inclusief trekvogels. De hoofdindeling lijkt op die van de boeken van Tolman: Vogels in het landschap – In tuinen en parken – In bos en struikgewas – Op weiden en akkers – Langs en op het water – en Vogels van de zeekant, met als slot een hoofdstuk “Nog enige goede raad” voor het bestuderen van de inheemse vogels. Hoewel het al 1952 is, wordt in dit hoofdstuk nog verwezen naar “Het Vogelboekje” en “Vogeljaar” van Jac. P. Thijsse.



Titelplaat: Lepelaars